

Reg.nr HAN 7-11

Avskiljande från högskoleutbildning

Verksamheten i Högskolans
avskiljandenämnd 1999–2010






Reg.nr HAN 7-11

Avskiljande från högskoleutbildning

Verksamheten i Högskolans
avskiljandenämnd 1999–2010



Högskolans avskiljandenämnd • Box 7249, 103 89 Stockholm • tfn 08-563 087 00
fax 08-563 087 10 • e-post han@hsv.se • www.han.se

Avskiljande från högskoleutbildning.

Verksamheten i Högskolans avskiljandenämnd 1999–2010

Utgiven av Högskolans avskiljandenämnd 2011

Reg.nr HAN 7-11

Innehåll: Högskolans avskiljandenämnd, **Marie Stern Wern**

Omslagsbild: Ingram

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Rydheims Tryckeri AB, Jönköping, december 2011

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

1. Inledning	4
2. Bestämmelserna	5
Inledning	5
Vem kan avskiljas?	6
Psykisk störning	6
Missbruk	7
Allvarlig brottslighet	8
Påtaglig risk	9
Beslut om avskiljande	11
Förhållandet till de disciplinära bestämmelserna	11
Avbrytande av praktik	12
3. Nämnden och dess kansli	14
Nämndens sammansättning	14
Kanslifunktionen	14
4. Handläggningen hos nämnden	16
Ärendet inleds	16
Parterna	17
Utredningen	18
Läkarundersökning m.m.	19
Nämndens sammanträden	20
Nämndens beslut	21
Sekretess	21
5. Ärendestatistik 1988–2010	23
Statistiken	23
Inkomna ärenden	23
Könsfördelning	24
Utbildningsområden	25
Nämndens beslut	26
Anmälningarna	26
6. Avslutande synpunkter	29
Bilaga	
Exemplen Norge och Finland	33
Norge	33
Finland	34

1. Inledning

Drygt 20 år har förflutit sedan Högskolans avskiljandenämnd började sin verksamhet 1988, när bestämmelser som gjorde det möjligt att under vissa förutsättningar avskilja studenter från högskoleutbildning trädde i kraft. Avskiljandenämnden fick i uppgift att fatta beslut i sådana ärenden.

År 1998 publicerade nämnden en rapport om verksamheten de första tio åren, *Avskiljande från högskoleutbildning. Verksamheten vid Högskolans avskiljandenämnd 1988–1998*. I denna skrift lämnar nämnden redovisning för sin verksamhet under 1999–2010. Skriften bygger i huvudsak på den första redovisningen.

Skriften innehåller en redogörelse för bestämmelserna och deras tillämpning i nämnden. Här ges exempel ur praxis och hur handläggningen går till. I ett statistikavsnitt sammanfattas hela nämndens verksamhetstid från 1988 till 2010.

Under nämndens dryga 20 år har den handlagt sammanlagt 81 ärenden. Eftersom ärendena är få och ovanliga i ett lärosätes verksamhet hoppas nämnden att skriften ska vara till stöd för dem som kommer i kontakt med frågor om avskiljande av studerande på olika sätt.

Under 2000-talet har ytterligare en kategori utbildningar kommit till inom nämndens verksamhetsområde, de kvalificerade yrkesutbildningarna, numera ersatta av utbildningar inom yrkeshögskolan. Då merparten av dem som prövats för avskiljande är studenter inom högskolan är framställningen präglad av detta.

Stockholm i november 2011.

Göran Nilsson
Ordförande

Marie Stern Wärn
Huvudföredragande

2. Bestämmelserna

Inledning

Bestämmelser om avskiljande av studenter från högskoleutbildning finns i 4 kap. 6 och 7 §§ högskolelagen (1992:1434). Där anges bl.a. följande. Regeringen får meddela föreskrifter om att en student tills vidare ska avskiljas från utbildningen i fall då studenten

1. lider av psykisk störning,
2. missbrukar alkohol eller narkotika eller
3. har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet.

Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något sådant förhållande som avses i första stycket 1–3, bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

De föreskrifter regeringen meddelat återfinns i förordningen (2007:989) om avskiljande av studenter från högskoleutbildning och förordningen (2007:990) med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd.

Vidare finns föreskrifter om avskiljande av vissa studerande från yrkesutbildning i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan och i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan. Av 7 kap. 1 § förordningen om yrkeshögskolan framgår att bestämmelserna i 8–20 §§ förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning och 8 § förordningen med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd ska tillämpas även på ärenden som rör avskiljande av studerande inom yrkeshögskolan. Nämnden kan även ännu ett par år pröva avskiljanden av studerande inom så kallad kvalificerad yrkesutbildning (KY). Regler om avskiljande gällande kvalificerad yrkesutbildning fanns i lagen (2001:239) om kvalificerad yrkesutbildning och förordningen (2001:1131) om kvalificerad yrkesutbildning. Dessa författningar är upphävda men gäller fortfarande för utbildning för vilket det före den 15 april 2009 hade beviljats statligt stöd för kvalificerad yrkesutbildning. Stödet kan dock längst ges till och med 2013, vilket innebär att de sista studerande inom KY-utbildningar finns kvar till dess.

Förordningarna reglerar bl.a. verkan av ett beslut om avskiljande, rätten till omprövning och verksamheten i övrigt vid nämnden.

Nämnden tar upp frågor om avskiljande efter skriftlig anmälan av berörd högskola eller om det är fråga om en utbildning inom yrkeshögskolan, av ledningsgruppen för utbildningen. Den som avskilts från högskoleutbildning kan begära omprövning hos nämnden sedan två år förflutit från det beslutet meddelades.

Vem kan avskiljas?

Enligt stadgandet i högskolelagen kan studenter under vissa förutsättningar komma i fråga för avskiljande från högskoleutbildning. Med ordet *student* åsyftas såväl studenter som bedriver högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå som studenter som bedriver forskarutbildning.

Enligt 1 kap. 4 § högskoleförordningen (1993:100) avses med student enligt förordningen den som är antagen till och bedriver högskoleutbildning. I 2 § lagen om yrkeshögskolan anges att med *studerande* avses den som är antagen till och bedriver studier vid en utbildning som ingår i yrkeshögskolan.

En ytterligare begränsning är att endast studenter vid statliga universitet och högskolor samt studerande vid yrkeshögskoleutbildning som anordnas av staten, en kommun eller ett landsting kan avskiljas av nämnden.

Nämnden har i ett äldre beslut tagit ställning om en person var att anse som student.

En högskola anmälde en man för avskiljande. Mannen, som dömts till livstids fängelse för bl.a. mord, hade antagits till utbildning vid högskolan. Han hade dock inte bedrivit några studier vid högskolan på 15 år och hade inte heller på grund av fängelsestraffet möjlighet att återuppta sina studier. Nämnden fann att mannen inte kunde anses vara student enligt 4 kap. 6 § högskolelagen. Nämnden avvisade därför högskolans anmälan.

Psykisk störning

Avskiljande kan ske bl.a. om studenten lider av *psykisk störning*. När nämnden har anledning att anta att studenten lider av psykisk störning får nämnden begära att studenten låter undersöka sig av den läkare nämnden anvisat.

Ursprungligen användes begreppen ”psykisk sjukdom” och ”psykisk abnormitet” i bestämmelserna om avskiljande. Dessa begrepp valdes av lag-

stiftaren bl.a. för att begreppen ansågs vedertagna. Dessutom fanns en lång tids praxis att tillgå för tolkningen av innebörden (jfr prop. 1986/87:100, bil. 10, sid. 205).

Genom införandet av lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård respektive lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård 1992 infördes ett nytt begrepp gemensamt för sjukvården och rättsväsendet, nämligen ”allvarlig psykisk störning”.

Förändringen i de angivna lagarna medförde också förändringar i en rad andra bestämmelser. För avskiljandenämndens del ersattes ”psykisk sjukdom” och ”psykisk abnormitet” med det grundläggande sjukdomsbegreppet ”psykisk störning”. Begreppsförändringen medförde i praktiken inte någon förändring av nämndens bedömningar i de enskilda ärendena.

Inom nämndens verksamhet har frågor om innebörden av begreppet psykisk störning varit aktuella i fall då studenter lidit av sådana personlighetsstörningar att de inte har förstått sitt eget beteende och t.ex. inte godtagit en högskolas avrådan från att fortsätta studierna. Nämndens ledamöter har varit överens om innebörden av begreppet ”psykisk störning”. De psykiatriska bedömningarna säkerställs genom att två erfarna psykiatrer ingår i nämnden.

Missbruk

En ytterligare grund för avskiljande kan vara missbruk av alkohol eller narkotika. Även här kan nämnden begära att en student ska låta läkarundersöka sig.

En student på en barnmorskeutbildning anmäldes för avskiljande. Kvinnans utbildning hade avbrutits efter det att hon visat upp sådana brister i färdighet och förhållningssätt att hon bedömdes utgöra en risk för patientsäkerheten. Utredningen visade att det beteende hon uppvisat under praktiken var föranlett av påverkan av läkemedel. Nämnden fann det visat att studenten missbrukade narkotika och att det fanns en påtaglig risk att hon skulle komma att skada patienter hon kom i kontakt med under den praktiska delen av utbildning och avskilde studenten.

För att efter omprövning kunna upphäva ett avskiljande på grund av missbruk har nämnden funnit att det måste krävas att den som avskilts visar att han eller hon under en längre tid – minst ett till två år – har avhållit

sig från missbruket och har vidtagit åtgärder för att han eller hon inte ska återfalla i missbruket.

En student som gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet och missbruk ansökte om omprövning av beslutet att avskilja henne. Nämnden konstaterade att hennes allvarliga brottslighet låg långt tillbaka i tiden (nio år) och att hon ändrat sin livsföring och avhållit sig från droger under de senaste tre åren. Nämnden upphävde beslutet att avskilja studenten,

Allvarlig brottslighet

Även allvarlig brottslighet kan utgöra en grund för avskiljande. Vad som ska anses ligga i begreppet allvarlig brottslighet finns det uttalanden om i förarbetena. Enligt dessa ska det vara fråga om våldsbrott eller grova narkotikabrott, för vilka utdömts eller för vilka normalt skulle ha följt ett fängelsestraff om minst ett år. Även allvarliga fall av grov skadegörelse samt allmänfarliga brott enligt 13 kap. brottsbalken, för vilka är stadgat minst ett års fängelse, bör komma i fråga. Försök till sådana brott bör i detta sammanhang kunna bedömas som lika allvarliga som fullbordade brott. Härutöver kan en student som gjort sig skyldig till omfattande brottslighet av angivet slag, där ingen enskild gärning förskyller minst ett års fängelse, kunna bli föremål för avskiljande om gärningarna sammantagna föranleder fängelsestraff om minst ett år (prop. 1986/87:100 bil. 10, sid. 206).

Vad gäller frågan om allvarlig brottslighet har nämnden bl.a. prövat följande fall.

- En student vid ingenjörsutbildning hade dömts till tio månaders fängelse för försök till våldtäkt. Domstolen hade vid bestämmandet av straffets längd beaktat vissa särskilda omständigheter. Mannen avskildes från all högskoleutbildning.
- En läkarstudent hade dömts till fem års fängelse för grov misshandel och grovt olaga tvång. Mannen avskildes från all högskoleutbildning.
- En student hade dömts till fängelse i fyra år och sex månader för narkotikabrott. Mannen avskildes från all lärarutbildning.
- En student som dömts till ett års fängelse för sexuellt utnyttjande av underårig och grov kvinnofridskränkning befanns ha gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Studenten avskildes från sin pågående lärar-

utbildning och fick inte heller antas till någon annan utbildning där han kunde komma i kontakt med barn eller ungdom.

I ett fall där den avskilde hade begärt omprövning uttalade sig nämnden om vad som kan krävas för att nämnden ska ändra sitt beslut.

En student som hade dömts till fängelse i fem år för bl.a. grov misshandel, grovt olaga tvång och sexuellt utnyttjande av underårig och avskilts från all högskoleutbildning ansökte om omprövning. Nämnden konstaterade att han, trots anmodan, inte hade lämnat någon mer utförlig information om sin nuvarande livssituation. Nämnden fann att det inte fanns underlag för att frångå sin tidigare bedömning att studenten kan komma att skada någon under utbildningen. Ansökan avslogs därför.

Påtaglig risk

Som en allmän ytterligare förutsättning för avskiljande gäller att det alltid till följd av den psykiska störningen, missbruket eller den allvarliga brottsligheten bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada en annan person eller värdefull egendom under utbildningen (4 kap. 6 § andra stycket högskolelagen och 19 § andra stycket lagen om yrkeshögskolan). Bedömningen om det föreligger en påtaglig risk för skada är ofta det svåraste momentet i nämndens prövning.

I förarbetena anges att riskbedömningen så långt som möjligt ska ske utifrån objektiva grunder, men att det är uppenbart att det ofta kan bli fråga om mycket svåra avgöranden (a.a. sid. 205). Vidare uttalas i förarbetena att, vid bedömningen av om det föreligger en risk för att en student återigen ska begå brott, liknande han tidigare gjort sig skyldig till, bör omständigheterna vid brottets begående tillmätas mycket stor betydelse. Prövningen får, sägs det vidare, inte bli schablonmässig, utan en ingående riskbedömning måste göras för varje enskild student (a.a. sid. 207).

Nämnden har därför i vissa fall funnit att det har varit angeläget att även få en bedömning från undersökande läkare avseende denna risk när nämnden har begärt att studenten ska låta läkarundersöka sig.

Flertalet av nämndens ärenden rör studenter vid vård- och lärarutbildningar. I dessa fall bedömer nämnden framför allt om det finns en påtaglig risk att patienter och skolbarn kan komma att skadas under den praktiska delen av utbildningen.

Nämnden har i några fall resonerat kring begreppet påtaglig risk och risken för återfall i brottslighet då den allvarliga brottsligheten hade skett under särskilda omständigheter. Ett sådant exempel ges här.

Studenten hade dömts för en våldtäkt som skett i hemmiljö. Nämnden fann att den allvarliga brottslighet som studenten hade gjort sig skyldig till hade ägt rum under omständigheter som var mycket specifika och att det därför inte fanns en påtaglig risk för att studenten skulle skada någon annan under utbildningen. Nämnden avlog därför universitetets begäran. Universitetet överklagade till Länsrätten i Stockholms län. Länsrätten fann med hänvisning till omständigheterna vid brottets begående och den praktik som studenten skulle fullgöra, att det fick anses finnas en påtaglig risk att studenten skulle komma att skada annan under utbildningen. Länsrätten avskilde därför student från utbildningen vid det aktuella universitetet.

Följande ärende är ett exempel på att nämnden har tagit hänsyn till risken för psykisk skada. I beslutet begränsades avskiljandet även inom lärosätet.

Universitetet anmälde en student som under en lång tid hade förföljt och trasskasserat en lärare. Nu hade han antagits till en kurs som läraren ansvarade för. Nämnden fann att studenten hade en psykisk störning och att det fanns en påtaglig risk för att han skulle komma att, åtminstone psykiskt, skada läraren. Avskiljandet begränsades till den aktuella kursen och till utbildningar som ges vid den avdelning där läraren arbetade.

Nämnden har också tagit hänsyn till risken för skada på värdefull egendom.

En student hade under en period orsakat skada vid en institution genom att ha förgiftat mjölkpulver, stängt av frysar och gjort åverkan på gaskranar. Han led av en allvarlig psykisk störning. Nämnden fann att det fanns en påtaglig risk att han skulle komma att skada annan person eller värdefull egendom under utbildning och han avskildes från all utbildning.

Nedan ges ett exempel på där nämnden ansett att det inte fanns risk för att studenten skulle skada någon under utbildningen.

En student vid en sjuksköterskeutbildning var dömd för misshandel och grov misshandel till fängelse i ett år och åtta månader. Universitet anmälde henne för avskiljande med hänvisning till den allvarliga brottsligheten och risken för de patienter hon kunde komma i kontakt med under praktiken. Nämnden fann att studenten hade gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet men fann, med stöd av ett läkarutlåtande, att det inte fanns någon påtaglig risk för att hon skulle komma att skada någon under utbildningen och avsåg därför universitetets begäran om avskiljande.

Beslut om avskiljande

Om nämnden finner att de angivna förutsättningarna föreligger i ärendet beslutar nämnden att *avskilja* studenten. Av 3 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning framgår att ett beslut om avskiljande alltid ska innebära att studenten tills vidare inte får fortsätta den pågående utbildningen. Om inte nämnden beslutar annat ska ett beslut om avskiljande också innebära att studenten tills vidare inte får antas till eller fortsätta någon annan utbildning av samma slag. Ett beslut om avskiljande kan även innehålla förordnande att studenten tills vidare inte får antas till eller fortsätta någon annan högskoleutbildning.

Ett beslut om avskiljande ska, på skriftlig begäran av den som beslutet avser, omprövas sedan två år förflutit från det beslutet meddelades. Vid en sådan omprövning gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om avskiljande (4 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning). När ett beslut om avskiljande upphävs får studenten utan särskild ansökan återuppta utbildningen och tillgodoräkna sig den tidigare fullgjorda utbildningen (5 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning).

Motsvarande regler gäller för studerande vid utbildning inom yrkeshögskolan som anordnas av staten, en kommun eller ett landsting (7 kap. 2-4 §§ förordningen om yrkeshögskolan).

Förhållandet till de disciplinära bestämmelserna

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att kort beröra förhållandet mellan bestämmelserna om avskiljande och bestämmelserna om disciplinära åtgärder inom högskolan.

Det finns grundläggande skillnader mellan de disciplinära bestämmelserna och bestämmelserna om avskiljande. De disciplinära bestämmelserna kan sägas vara en typ av bestraffning för vissa särskilda förseelser från studentens sida under högskoleutbildningen. Bestämmelserna om avskiljande avser i stället att förhindra att vissa studenter skadar sin omgivning under högskoleutbildningen. Det är dock inte uteslutet att bestämmelserna om avskiljande och de disciplinära bestämmelserna skulle kunna vara tillämpliga *samtidigt* i vissa situationer.

Bestämmelser om disciplinära åtgärder mot studenter återfinns i 10 kap. högskoleförordningen. Av 10 kap. 1 § högskoleförordningen framgår att disciplinära åtgärder får vidtas mot studenter som

1. med otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöker vilseleda vid prov eller när en studieprestation annars ska bedömas,
2. stör eller hindrar undervisning, prov eller annan verksamhet inom ramen för utbildningen vid högskolan,
3. stör verksamheten vid högskolans bibliotek eller annan särskild inrättning inom högskolan, eller
4. utsätter en annan student eller en arbetstagare vid högskolan för sådana trakasserier eller sexuella trakasserier som avses i 1 kap 4 § diskrimineringslagen.

Disciplinära åtgärder får inte vidtas senare än två år efter det att förseelsen har begåtts.

De disciplinära åtgärderna är varning och avstängning. Ett beslut om avstängning innebär att studenten inte får delta i undervisning, prov eller annan verksamhet inom ramen för utbildningen vid högskolan. Beslutet ska avse en eller flera perioder dock sammanlagt högst sex månader. Ett beslut om avstängning får också begränsas till att avse tillträde till vissa lokaler inom högskolan.

Ärenden om disciplinära åtgärder handläggs av disciplinnämnden vid lärosätet och – till viss del – av rektorn själv. En disciplinnämnds beslut om avstängning får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Avbrytande av praktik

Frågan om vad ett lärosäte kan göra när förutsättningarna för avskiljande inte är uppfyllda, men studenterna begår allvarliga misstag under praktiken och riskerar att skada andra personer, behandlades av Högskolever-

ket i rapporten *Rättssäkerheten när en högskola avbryter en students praktik* 2007:58 R. Risken för misstag och skador under praktiken hade gjort att studenterna inte heller fått återuppta praktiken innan de visat att de hade de kunskaper och färdigheter som krävs. Högskoleverket övervägde i rapporten om reglerna för att avskilja studenter från en högskoleutbildning borde utvidgas med en möjlighet att avskilja studenter som visat grov oskicklighet vid praktik, men verket avstod från att föreslå sådana regler. Verket underströk i stället vikten av att lärosätet i kursplanerna beslutar om föreskrifter som tydligt reglerar förutsättningarna för att underkänna studenten i förtid och förutsättningarna för studenten att återuppta praktiken.

3. Nämnden och dess kansli

Nämndens sammansättning

Nämndens sammansättning regleras i 2-5 §§ förordningen med instruktion för Högskolans avskiljandenämnd. Nämnden består av en ordförande och fyra andra ledamöter som utses av regeringen för tre år. Ordföranden i nämnden ska vara jurist och ha erfarenhet som domare. Av de andra ledamöterna ska en vara psykiatriskt sakkunnig, två ha särskild kunskap om förhållandena inom universitet och högskolor, varav en ska representera studenterna, och en ledamot ska företräda allmänna intressen. För var och en av ledamöterna finns en personlig ersättare.

Genom sin sammansättning har nämnden fått en domstolsliknande karaktär. Förutom inslaget av jurister med domarerfarenhet gäller för nämndens ledamöter och ersättare samma typ av jävsregler som för domare. Detta innebär en viss skärpning i förhållande till de jävsregler som gäller vid vanliga förvaltningsmyndigheter. Vid omröstning i nämnden gäller också i tillämpliga delar bestämmelserna i 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i brottmål med endast lagfarna ledamöter. Ordföranden säger dock sin mening först.

Kanslifunktionen

Vid tillkomsten av nämnden gjordes bedömningen att antalet ärenden kunde antas bli relativt litet. Det var därför inte motiverat att förse nämnden med ett eget kansli. (prop. 1986/87:100, bil 10 sid. 208). Nämndens kansligöromål har därför utförts av särskilda s.k. värdmyndigheter. Dessa har handlagt sedvanliga administrativa göromål åt nämnden, som registrering av inkommande ärenden, arkivhantering och utbetalning av arvoden. Ärendena har beretts och föredragits inför nämnden av särskilt utsedd personal vid värdmyndigheterna.

En sådan konstruktion med en värdmyndighet är förhållandevis vanlig. Samma förhållanden gäller inom utbildningssektorn för t.ex. Överklagandenämnden för högskolan och Skolväsendets överklagandenämnd.

Till följd av förändringar inom högskolesektorns myndighetsstruktur har avskiljandenämndens värdmyndighet skiftat genom åren. Avskiljandenämnden har haft följande värdmyndigheter:

Universitets- och högskoleämbetet	1988–1992
Verket för högskoleservice	1992–1993
Överklagandenämnden för högskolan	1993–1995
Högskoleverket	1995–

Av instruktionen för nämnden framgår att Högskoleverket är nämndens värdmyndighet. Enligt instruktionen ska verket upplåta lokaler och sköta administrativa, föredragande och handläggande uppgifter åt nämnden.

Bland de jurister som är anställda vid Högskoleverkets juridiska avdelning utses en huvudföredragande och en till två föredragande. Då de inte arbetar med frågor för avskiljandenämnden handlägger de andra typer av ärenden hos Högskoleverket eller Överklagandenämnden för högskolan. Omfattningen av Högskoleverkets kanslistöd vad avser ärendehandläggningen varierar mellan åren beroende på antalet inkomna ärenden. De senaste åren har kanslistödet uppgått till 200–300 handläggningstimmar per år.

Högskoleverkets registrator och arkivarie sköter nämnden diarium och arkiv. Övrig administration hanteras gemensamt av verkets juridiska avdelning och administrativa avdelning.

Regeringen har under 2011 gett en särskild utredare i uppdrag att förbereda och lämna förslag till de åtgärder som behövs för att genomföra en ändamålsenlig och effektiv organisering av de verksamheter som för närvarande bedrivs vid Högskoleverket, Verket för högskoleservice och Internationella programkontoret för utbildningsområdet (dir. 2011:52). Av direktiven framgår att delar av Högskoleverkets verksamhet ska sammanföras med Verket för högskoleservice och Internationella programkontoret. Vidare framgår att bland det som fortfarande ska ligga kvar hos Högskoleverket ingår att upplåta lokaler och sköta administrativa, föredragande och handläggande uppgifter åt bl.a. Högskolans avskiljandenämnd.

4. Handläggningen hos nämnden

I denna beskrivning av handläggningen hos nämnden avses med student även studerande inom yrkeshögskolan.

Ärendet inleds

Nämnden tar upp frågor om avskiljande endast efter en skriftlig anmälan från rektorn för ett universitet eller en högskola eller den som rektorn har utsett (7 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning) eller ledningsgruppen för utbildningen om avskiljandet avser en studerande i yrkeshögskolan (7 kap. 1 § tredje stycket förordningen om yrkeshögskolan).

Innan ett ärende väckts hos nämnden har självfallet redan en viss handläggning skett hos lärosätet. I regel har prefekten eller motsvarande befattningshavare under hand anmält ett visst missförhållande till rektorn. I vissa fall sker det efter att institutionen utan framgång försökt hjälpa den berörda studenten genom olika studentsociala stödåtgärder. I andra fall har ärendet varit av mer brådskande natur, exempelvis då studenten misshandlat eller hotat lärare och medstudenter. Vid vissa lärosäten har det mesta av handläggningen varit muntlig fram till att själva anmälan upprättats, vid andra har aktuella händelseförlopp noggrant dokumenterats under hand. I regel är det rektorn vid universitetet eller högskolan som beslutar om och undertecknar den skriftliga anmälan till nämnden. Föredragande och handläggare vid universitetet eller högskolan är i regel chefsjuristen eller någon annan tjänsteman på motsvarande nivå inom den centrala förvaltningen. Vid de större universiteten och högskolorna sköter denne tjänsteman de löpande kontakterna med nämnden, i regel med bistånd av ämnesföreträdaren (prefekten eller motsvarande).

Det händer att handläggaren vid ett lärosäte tar kontakt under hand med avskiljandenämnden innan ett ärende formellt anmäls. Syftet är då ofta att höra sig för om gällande bestämmelser och nämndens handläggningsrutiner m.m. I några fall har dessa kontakter lett till att studenten aldrig anmälts till nämnden utan i stället blivit föremål för disciplinära eller andra åtgärder vid lärosätet.

Förutom anmälningsärendena kan ett ärende hos nämnden även inledas genom att en redan avskild student begär omprövning. Ett beslut om avskiljande ska på skriftlig begäran av den som beslutet avser omprövas sedan två år förflutit från det att beslutet om avskiljande meddelades. Tvåårsgränsen tillämpas även från det att beslut om omprövning har meddelats (se nämndens beslut den 6 mars 2009, reg.nr 3-09). Motsvarande regler om omprövning gäller även för studerande vid utbildning inom yrkeshögskolan som anordnas av staten, en kommun eller ett landsting.

Parterna

Det anmälande lärosätet är studentens motpart inför nämnden (7 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning). Inför nämnden gäller sålunda en form av tvåpartsprocess. Så har dock inte alltid varit fallet. Före den 1 juli 1996 hade inte lärosätet ställning som part inför nämnden. Inte heller kunde lärosätet överklaga ett beslut av nämnden. I regel inskränkte sig därför lärosätets befattning med ärendet till den inledande anmälan. I stället hade nämnden i praktiken ett betydande utredningsansvar. Nämnden upplevde emellertid sin på samma gång utredande och beslutande funktion som besvärlig. I samband med att avskiljandearärenden överklagades till domstol upplevde också vissa högskolor att de inte i tillräckligt hög grad fick yttra sig över riktigheten av sakuppgifter som den klagande, efter överklagande av avskiljandenämndens beslut, hade lämnat i skrivelser till förvaltningsdomstolen. I vissa fall hade t.o.m. felaktiga sakuppgifter lagts till grund för överinstansens avgörande. Dessa förhållanden påpekades för Justitiekanslern (JK) vid en inspektion hos nämnden i mars 1995.

Med anledning av bl.a. nämndens synpunkter inkom Justitiekanslern i oktober 1995 med en framställning till regeringen om talerätt för högskolorna i avskiljandefrågor, i syfte att stärka de allmänna intressenas ställning i dessa typer av ärenden. JK föreslog att lärosätet dels skulle få ställning som part inför nämnden, dels skulle få möjlighet att överklaga ett beslut av nämnden till allmän förvaltningsdomstol.

Regeringen delade i huvudsak JK:s uppfattning. I sitt förslag till riksdagen i frågan angav regeringen nämligen bl.a. följande. Någon annan än nämnden borde, för det allmännas räkning, svara för att inför nämnden lägga fram den kompletterande utredning som anses nödvändig. Det var av vikt att det underlag nämnden skulle fatta beslut på var så fylligt och rättvisande som möjligt. Det var också viktigt att ett beslut om avskiljande

kunde fattas så snabbt som möjligt. Genom att även någon annan än den student som det var fråga om lägger fram utredningen hos nämnden torde nämnden kunna fatta beslut snabbare än i dag och på ett bättre underlag än nu. Det lärosäte som anmäler frågan om avskiljande borde ha ansvaret för att lägga fram nämnda utredning. När lärosätet fick ett sådant ansvar var det lämpligt att ansvaret förenades med ställning som part (prop. 1995/96:184 sid. 39–40).

De studenter som blir föremål för en anmälan av avskiljande lider inte sällan av psykiska problem. Avskiljandenämnden har konstaterat att dessa många gånger har svårigheter att föra sin talan i nämnden. Det ojämlika förhållandet gentemot lärosätet förstärks genom att lärosätet ofta har tillgång till juridisk kompetens. För att få en mer jämlik process vore det önskvärt om fler studenter som blir föremål för avskiljande har tillgång till juridiskt biträde.

För ärenden som rör yrkeshögskolan framgår det av 7 kap. 1 § tredje stycket förordningen om yrkeshögskolan att det är den ansvariga utbildningsanordnaren som är den studerandes motpart hos Högskolans avskiljandenämnd eller hos domstolen, om ett beslut av nämnden i fråga om avskiljande överklagas.

Utredningen

Även om lärosätet och den anmälda studenten är motparter har nämnden ändå det yttersta ansvaret för att ärendena blir tillräckligt utredda. Endast nämnden har möjlighet att begära att studenten ska låta läkarundersöka sig och kan vid behov även inhämta uppgifter ur belastningsregistret (se 11 § 2 förordningen (1999:1134) om belastningsregister). Enligt 6 kap. 15 § 5 patientsäkerhetslagen (2010:659) är hälso- och sjukvårdspersonal utöver vad som annars följer av lag eller förordning skyldig att lämna ut sådana uppgifter som behövs för prövning av ett ärende om att avskilja en studerande från högskoleutbildning. Av 12 kap. 10 § andra stycket 2 socialtjänstlagen (2001:453) framgår vidare att socialtjänsten utan hinder av sekretess ska lämna uppgifter om en studerande som behövs för prövning av ett ärende om att avskilja denne från högskoleutbildning.

Bestämmelserna i förordningen om belastningsregister, patientsäkerhetslagen och socialtjänstlagen gäller enbart studenter inom högskoleutbildning och inte för ärenden som rör studerande inom yrkeshögskolan. Nämnden har i en skrivelse den 8 april 2011 (reg.nr 4-11) till regeringen begärt att dessa bestämmelser ska utökas till att även omfatta ärenden

om avskiljande av studerande från yrkeshögskoleutbildning. Regeringen lämnade över skrivelsen till den utredare som skulle göra en översyn av lagstiftningen om sekretess i skolväsendet och vissa andra utbildningsformer och verksamheter (dir. 2010:25) (se nedan under 4.7). I betänkandet *Skolans dokument – insyn och sekretess* (SOU 2011:58) föreslår utredaren att bestämmelserna i förordningen om belastningsregister, patientsäkerhetslagen och socialtjänstlagen ska utökas så att de även gäller i ärenden som rör studerande inom yrkeshögskoleutbildningarna.

Studenten har rätt att få del av rektorns anmälan och få tillfälle att yttra sig över den. Studenten delges anmälan av nämnden, vanligtvis genom förenklad delgivning med så kallat vitt kort. Då en student begär omprövning av ett tidigare beslut om avskiljande får högskolan möjlighet att yttra sig i frågan. Parterna får även del av tillkommande utredning i ärendet, såsom läkarutlåtanden och andra yttranden, samt ges möjlighet att yttra sig över materialet.

Ärenden kan ibland vara av brådsakande natur. Om nämnden finner att det finns särskilda skäl får den besluta att studenten ska avskiljas interimistiskt från utbildningen i avvaktan på att ärendet slutligt kan avgöras. Om förhållandena är sådana att beslutet inte kan anstå till nästa sammanträde med nämnden, får ordföranden ensam fatta ett sådant beslut.

Läkarundersökning m.m.

Om det finns grundad anledning anta att en student bör avskiljas från högskoleutbildning får nämnden vid behov begära att studenten låter undersöka sig av den läkare som nämnden anvisat honom. Nämnden har fattat sådana beslut i många ärenden och efter hand funnit att sådana läkarundersökningar i första hand bör utföras av en specialist i psykiatri.

Det kan inte förväntas att respektive läkare alltid ska ha klart för sig vad som är syftet med undersökningen. Det har därför visat sig att det från nämndens sida krävs tillräckligt klara direktiv för undersökningen till läkaren. Undersökningen måste vara relativt ingående för att den ska ge nämnden en god bedömning av studentens psykiska status.

Läkarutlåtandena utgör inte bara underlag för bedömning av om det föreligger en psykisk störning eller ett missbruk. Det kan även vara en viktig del i nämndens underlag för bedömningen om det föreligger en påtaglig risk för att studenten ska skada en annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

I vissa fall har nämnden, exempelvis då någon begärt omprövning av ett beslut om avskiljande, inhämtat ett enklare läkarutlåtande från den läkare som behandlar studenten.

Det har förekommit att studenten, trots att nämnden begärt det, inte har inställt sig till läkarundersökningen. Problemet har dock förutsetts genom att nämnden, för det fall studenten inte har inställt sig till läkarundersökning inom ett år från det att nämnden begärde det, ska pröva frågan om avskiljande på det material nämnden har tillgängligt (15 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning).

Som ett alternativ till att ta in ett eget läkarutlåtande har nämnden ibland tagit in den allmänna domstolens rättspsykiatriska undersökning. Anledningen till detta har varit dels att snabba upp processen, dels att studenten inte ska behöva underkasta sig två undersökningar inom en kort tidsrymd. Frågan om utlämnande av utlåtandet prövades 2009 av Svea hovrätt (se protokollsbeslut den 13 maj 2009, aktbilaga 17, i mål nr B 2953-09).

Nämndens sammanträden

Beslut om avskiljanden fattas av avskiljandenämnden vid sammanträden. Nämnden sammanträder vid behov, vanligtvis 3–5 gånger per år i Högskoleverkets lokaler i Stockholm. Till sammanträdet kallas såväl ledamöter som ersättare. Ärendena avgörs efter föredragning av verksjurister vid värmyndigheten, Högskoleverket.

Den student som så önskar får själv komma till nämndens sammanträde och där muntligen framföra sina synpunkter och önskemål. Detta har förekommit vid ett flertal tillfällen. Företrädare för lärosätet har i samband härmed beretts tillfälle att närvara. Det är nämndens erfarenhet att muntlig förhandling ofta ger en god belysning av väsentliga frågor i ärendet och därför är till fördel för utredningen av ärendet samt därmed medför att nämndens beslut blir det bästa möjliga.

Den som på nämndens begäran har inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle samt ersättning för förlorad inkomst eller annan ekonomisk förlust, om nämnden finner att han eller hon skäligen bör ersättas. Nämnden får också bevilja förskott på ersättningen.

Nämndens beslut

Enligt 19 § förordningen om avskiljande av studenter från högskoleutbildning ska de läroanstalter och antagningsmyndigheter som berörs av ett beslut om avskiljande eller ett beslut om upphävande av avskiljande genast underrättas om beslutet. Även Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska underrättas. Med tanke på att antagning till högskoleutbildning sker genom samordnat förfarande, underrättar nämnden förutom berörda lärosäten även Verket för högskoleservice (VHS) om sitt beslut. Motsvarande gäller för beslut som rör studerande inom yrkeshögskolan.

Ett avskiljande kan avse all högskoleutbildning, vissa slag av utbildningar, t.ex. vård- och lärarutbildningar, eller bara den aktuella utbildningen. I ganska många ärenden har nämnden avskilt en student från all högskoleutbildning. Till följd härav har samtliga lärosäten underrättats om besluten. När nämnden har avskilt studenten från vissa slag eller visst slag av utbildning har det varit viktigt att i beslutet tillräckligt noga ange dessa utbildningar.

Nämndens beslut kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol av såväl studenten som lärosätet.

Sekretess

Nämnden får under handläggningen ofta tillgång till material av känslig natur. Att så skulle bli fallet förutsågs vid nämndens tillkomst. Särskilda sekretessregler gäller därför för ärenden om avskiljande. Enligt 23 kap. 6 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess i ärenden om avskiljande av studerande från *högskoleutbildning* för uppgift om enskilda hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider betydande men om uppgiften röjs. Sekretessen gäller inte beslut i ärenden. För uppgifter i en allmän handling gäller sekretessen i högst 50 år.

I dag gäller denna bestämmelse inte i ärenden som rör utbildning inom yrkeshögskolan. Som redovisats ovan beslutade regeringen 2010 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av lagstiftningen om sekretess i skolväsendet och vissa andra utbildningsformer och verksamheter (dir. 2010:25). Utredaren skulle bl.a. undersöka om sekretessregleringen av ärenden om avskiljande av studerande från högskoleutbildning bör utökas till att även omfatta ärenden om avskiljande av studerande från yrkeshögskoleutbildning. I betänkandet *Skolans dokument – insyn och sek-*

retess (SOU 2011:58) föreslår utredaren att bestämmelsen i framtiden även ska gälla i ärenden som rör yrkeshögskoleutbildning.

Sekretess gäller således för uppgifter om enskildas hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. De uppgifter som nämnden får tillgång till är ofta uppgifter från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Nämnden kan vidare för sin prövning ha tillgång till utdrag ur belastningsregister. Nämnden kan således ha uppgifter som för den enskilde många gånger är av mycket ömtålig natur (se Lenberg, Eva; Geijer, Ulrika; Tansjö, Anna, Kommentar till offentlighets- och sekretesslagen s. 23:6:11).

För sekretessen gäller ett rakt skaderekvisit, dvs. det råder presumtion för offentlighet. Dessutom krävs ett antagande om att ett utlämnande skulle innebära betydande men för att uppgiften ska kunna hemlighållas. Bestämmelsen kan vara tillämplig i fråga om t.ex. uppgifter om psykisk sjukdom, missbruk eller allvarlig brottslighet (se Karnov bokverk 2010/11, s. 227, not 325).

Nämnden har inte upplevt något problem i samband med hanteringen av sekretessfrågorna. Allmänheten har inte heller visat något större intresse av att ta del av nämndens handlingar. I sammanhanget ska det tilläggas att nämnden, med hänsyn till att besluten ofta grundas på ingående uppgifter av personligt slag för den enskilde, valt att utforma sina beslut på så sätt att det av besluten framgår att nämnden haft tillgång till sådana uppgifter utan att dessa närmare redovisas i själva besluten.

5. Ärendestatistik 1988–2010

Statistiken

I den tidigare redovisningen av nämndens verksamhet som avsåg åren 1988–1998 redovisades ärendestatistik för den perioden, som var nämndens första verksamhetsperiod. Eftersom nämnden har handlagt ett begränsat antal ärenden redovisar vi här ärendestatistiken för hela nämndens verksamhetsperiod, dvs. åren 1988–2010, men särredovisar perioden 1999–2010.

Inkomna ärenden

Under åren 1988–2010 kom det in 81 ärenden till Högskolans avskiljandenumnd (HAN) som avsåg avskiljande. 79 ärenden avsåg högskoleutbildning och 2 avsåg kvalificerad yrkesutbildning.

Sammanlagt 59 av de 81 ärendena inleddes genom anmälan av rektorn eller ledningsgruppen för den berörda utbildningsanordnaren. 22 av ärendena inleddes genom att en tidigare avskild student begärde omprövning av nämndens beslut.

Tabell 1. Inkomna ärenden hos HAN 1988–2010.

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Efter anmälan av rektor eller ledningsgrupp	31	28	59
Efter begäran om omprövning	11	11	22
Inkomna ärenden (totalt)	42	39	81

Det har kommit in i genomsnitt fyra ärenden per år. Antalet inkomna ärenden har minskat under perioden 1999–2010 jämfört med den tidigare perioden, men det är marginellt. Ungefär en fjärdedel av ärendena rör begäran om omprövning av tidigare beslut om avskiljande. Siffrorna visar att antalet ärendet har legat på samma nivå under alla år. Inför nämndens tillkomst hade regeringen räknat med att med att nämnden skulle handlägga cirka tio ärenden per år (prop. 1986/87:100 bil. 10, s. 208). Så har inte blivit fallet, vilket kan bero på att antalet möjliga ärenden överskattades.

Av ärendena under perioden 1999–2010 har 26 rört studenter inom högskolan och två studerande inom KY-utbildning. När det rör studenter har anmälningarna kommit från 13 universitet eller högskolor. År 2011 finns

det 34 statliga universitet och högskolor. Inom gruppen på 13 lärosäten är det fyra lärosäten som står för mer än hälften av anmälningarna, dvs. 15 ärenden. Dessa lärosäten är Stockholms universitet (5), Göteborgs universitet (4), Mälardalens högskola (3) och Lärarhögskolan i Stockholm (3) (ingår numera i Stockholms universitet). Övriga lärosäten är Lunds universitet (2), Umeå universitet (2), Karolinska institutet (1), Kungl. Tekniska högskolan, (1), Mittuniversitetet (1), Högskolan i Gävle (1), Högskolan i Kalmar (1), Högskolan Väst (1) och Kungl. Musikhögskolan (1).

Könsfördelning

Av de totalt 59 anmälningarna från högskolorna avsåg 20 kvinnliga studenter och 39 manliga studenter.

Av de 22 ärenden som inleddes efter att studenter begärt omprövning av beslut om avskiljande rörde 18 ärenden manliga studenter och 4 kvinnliga studenter. Siffrorna i tabellerna två och tre avser antalet ärenden, inte antalet anmälda eller avskilda studenter som begärt omprövning. Vissa personer har förekommit flera gånger.

Tabell 2. Anmälningar fördelade på kön.

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Kvinnor	12	8	20
Män	19	20	39
Anmälda studenter (totalt)	31	28	59

Tabell 3. Begäran om omprövning fördelat på kön.

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Kvinnor	2	2	4
Män	9	9	18
Omprövningar (totalt)	11	11	22

Utbildningsområden

Nästan hälften av anmälningarna har rört studenter som utbildat sig inom området vård- och omsorg. Värt att notera är dock att antalet anmälningar inom det området har mer än halverats under 1999–2010. I övrigt rör många anmälningar studenter på naturvetenskapliga och tekniska utbildningar, samt utbildningar inom undervisningsområdet. De övriga utbildningsområdena har endast förekommit någon enstaka gång eller inte alls. Kvalificerade yrkesutbildningar (numera yrkeshögskoleutbildningar) tillkom 2002 – här har endast två anmälningar kommit in.

Tabell 4. Anmälningar fördelade per utbildningsområde.

Det kan anmärkas att anmälningarna inom de konstnärliga utbildningarna rör samma student.

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Humaniora (inkl. teologi)	1	2	3
Juridik och samhällsvetenskap	1	2	3
Undervisning (inkl. förskollärare)	4	7	11
Naturvetenskap och teknik	6	5	11
Lant- och skogsbruk	–	–	–
Vård- och omsorg	18	8	26
Konstnärliga utbildningar	–	2	2
Flera områden samtidigt	1	–	1
Kvalificerad yrkesutbildning	–	2	2
Totalt antal anmälningar	31	28	59

Nämndens beslut

Anmälningarna

Av totalt 59 behandlade anmälningar ledde 37 slutligen till avskiljande. Hälften av ärendena har inneburit att studenten har avskilts från pågående utbildning och utbildning av samma slag. De övriga studenterna avskildes från all högskoleutbildning.

I tretton ärenden ledde anmälningarna inte till något avskiljande. Nämnden har i de fallen antingen avslagit högskolans begäran om avskiljande, eller avskrivit densamma efter återkallelse. En anmälan har avvisats då den avsåg en student hos en enskild utbildningsanordnare.

Tabell 5. Nämndens beslut – anmälda studenter.

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Beslut om avskiljande (totalt)	20	17	37
– från pågående utbildning	–	2	2
– från pågående och samma slags utbildning	13	7	20
– från all utbildning	7	8	15
Avslag	4	9	13
Avvisning	1	–	1
Avskrivning efter återkallelse av högskolan	6	2	8
Behandlade anmälningar (totalt)	31	28	59

Avskiljandenämnden har möjlighet att interimistiskt avskilja en student från utbildningen i avvaktan på att ärendet slutligt kan avgöras.

I 29 av de 59 ärendena (16 ärenden under åren 1999–2010) beslutade nämnden att studenten skulle avskiljas interimistiskt. Under åren 1999–2010 avslogs ansökan om interimistiskt avskiljande i fem fall. Att studenten har avskilts interimistiskt har inte alltid fått till följd att denna till slut också har avskilts. I två fall under perioden 1999–2010 har ansökan om avskiljande slutligen avslagits.

Omprövningarna

I 22 ärenden har avskilda studenter begärt omprövning av nämndens beslut. Det förekommer att en person återkommit flera gånger med sin begäran. Av ärendena under åren 1999–2010 står två personer för tre ärenden var, dvs. totalt sex av elva ärenden. Utgången av nämndens prövningar framgår av tabell 6.

Tabell 6. Nämndens beslut – begäran om omprövning

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Helt avslag på studentens begäran	2	9	11
Delvis bifall till begäran	3	–	3
Helt bifall till begäran	6	1	7
Avvisning	–	1	1
Omprövningar (totalt)	11	11	22

Att nämnden helt har avslagit studentens begäran innebär att det tidigare beslutet om avskiljande står fast. I de fall nämnden helt har bifallit studentens begäran har studenten fått återgå till studier efter sina önskemål.

I ett fall har nämnden beslutat att avvisa en begäran om omprövning av nämndens beslut. Det hade då inte förflutit två år sedan nämndens beslut att avslå begäran om omprövning meddelats.

Grunderna för avskiljande

Av 4 kap. 6 § högskolelagen framgår, som redan har angetts, att en student tills vidare ska avskiljas från utbildningen om denna lider av psykisk störning, missbrukar alkohol eller narkotika, eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Som ytterligare förutsättning för ett avskiljande gäller att det, till följd av något av de förhållandena, bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada en annan person eller värdefull egendom under utbildningen. Samma gäller för studerande inom yrkeshögskolan.

Tabell 7 visar hur ofta de olika grunderna (psykisk störning, missbruk och allvarlig brottslighet) har förekommit då nämnden har fattat beslut om avskiljande. Det bör här påpekas att nämnden, förutom de nämnda grunderna, alltid har bedömt att det har förelegat en påtaglig risk att studenten till följd därav skulle kunna komma att skada en annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Av tabellen framgår att de flesta avskiljandena har grundat sig på att studenten antingen har lidit av en psykisk störning eller gjort sig skyldig

till allvarlig brottslighet, eller en kombination av dessa. Vad gäller den allvarliga brottsligheten har denna främst bestått av sexualrelaterade brott samt brott mot person.

Under åren 1999–2010 har nämnden i 16 ärenden beslutat om läkarundersökning. I fyra fall har studenten inte inställt sig hos läkaren när de kallats.

Tabell 7. Grunder för avskiljande

År	1988–1999	1999–2010	1988–2010
Psykisk störning	6	10	16
Psyk. störning + allv. brottslighet.	1	4	5
Psykisk störning + missbruk	3	–	3
Allvarlig brottslighet	7	1	8
Missbruk	2	2	4
Missbruk + allvarlig brottslighet	1	–	1
Beslut om avskiljande (totalt)	20	17	37

Överklagade beslut

Av de 39 ärenden om avskiljande som avskiljandenämnden har handlagt under åren 1999–2010 har fem beslut om avskiljande överklagats av studenter. Ett överklagande bifölls, ett avvisades som för sent inkommet och övriga avslogs. Ett av nämndens beslut har överklagats av ett lärosäte. Beslutet ändrades av överinstansen.

Nämnden har som tidigare nämnts fattat 16 beslut om interimistiskt avskiljande. Åtta av dessa beslut har överklagats, men inget av dem har bifallits.

Tre beslut i omprövningsärenden har överklagats av studenten. Ett av dem avslogs, ett avvisades på grund av att överklagandet inte var egenhändigt undertecknat och ett återtog av den klagande.

6. Avslutande synpunkter

Ett avskiljande av en student från en högskoleutbildning är ett mycket ingripande beslut för den enskilde. Av statistiken framgår att 39 studenter avskilts under åren 1988–2010.

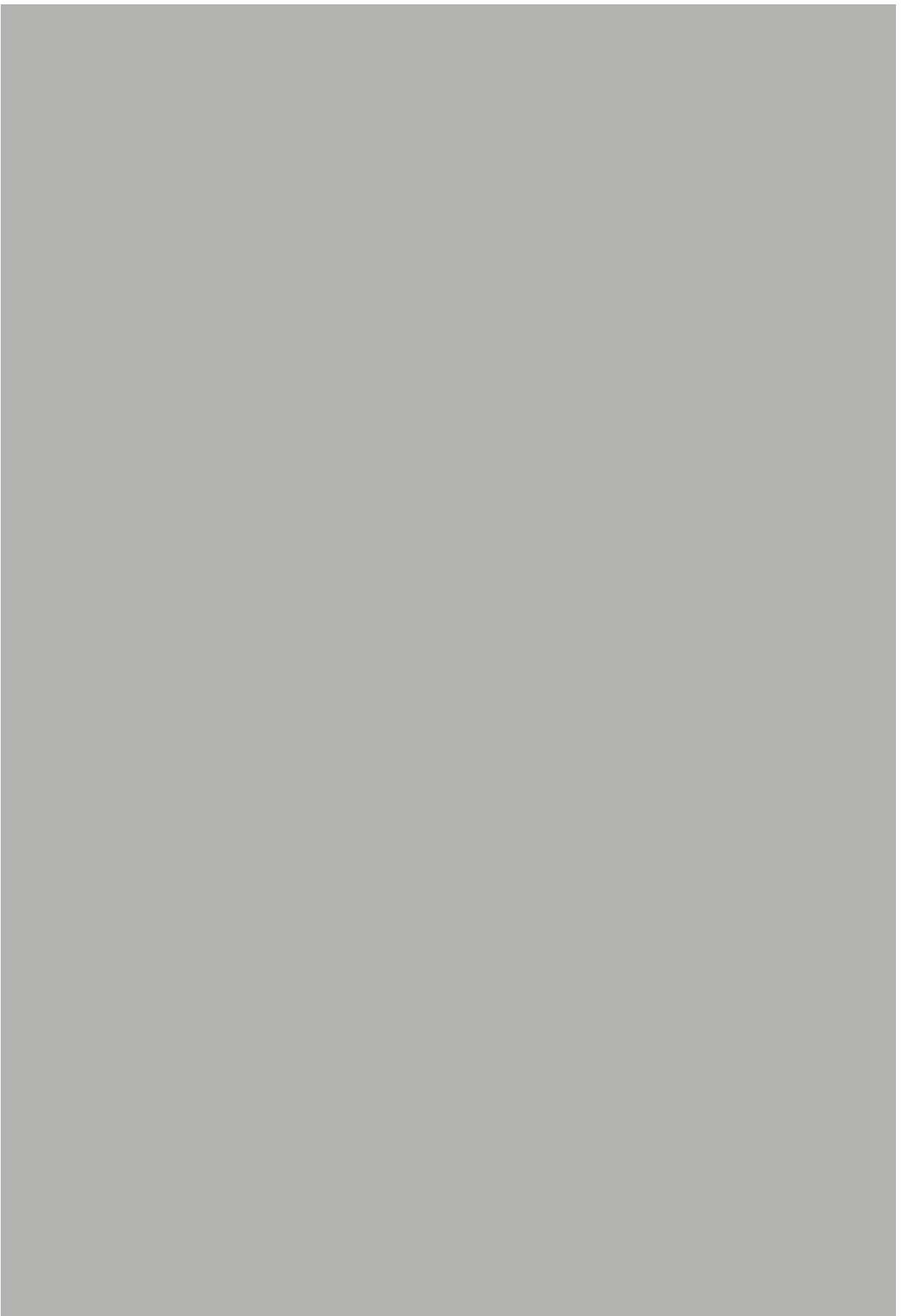
Nämndens verksamhet har under de senaste elva åren fortsatt att bedrivas enligt det arbetssätt som etablerades under 1990-talet. Antalet ärenden har varit stabilt och de frågor som kommit upp i huvudsak desamma. I den tidigare rapporten befarades att antalet ärenden skulle minska – någon sådan minskning har dock inte skett utan antalet ärenden har varit konstant.

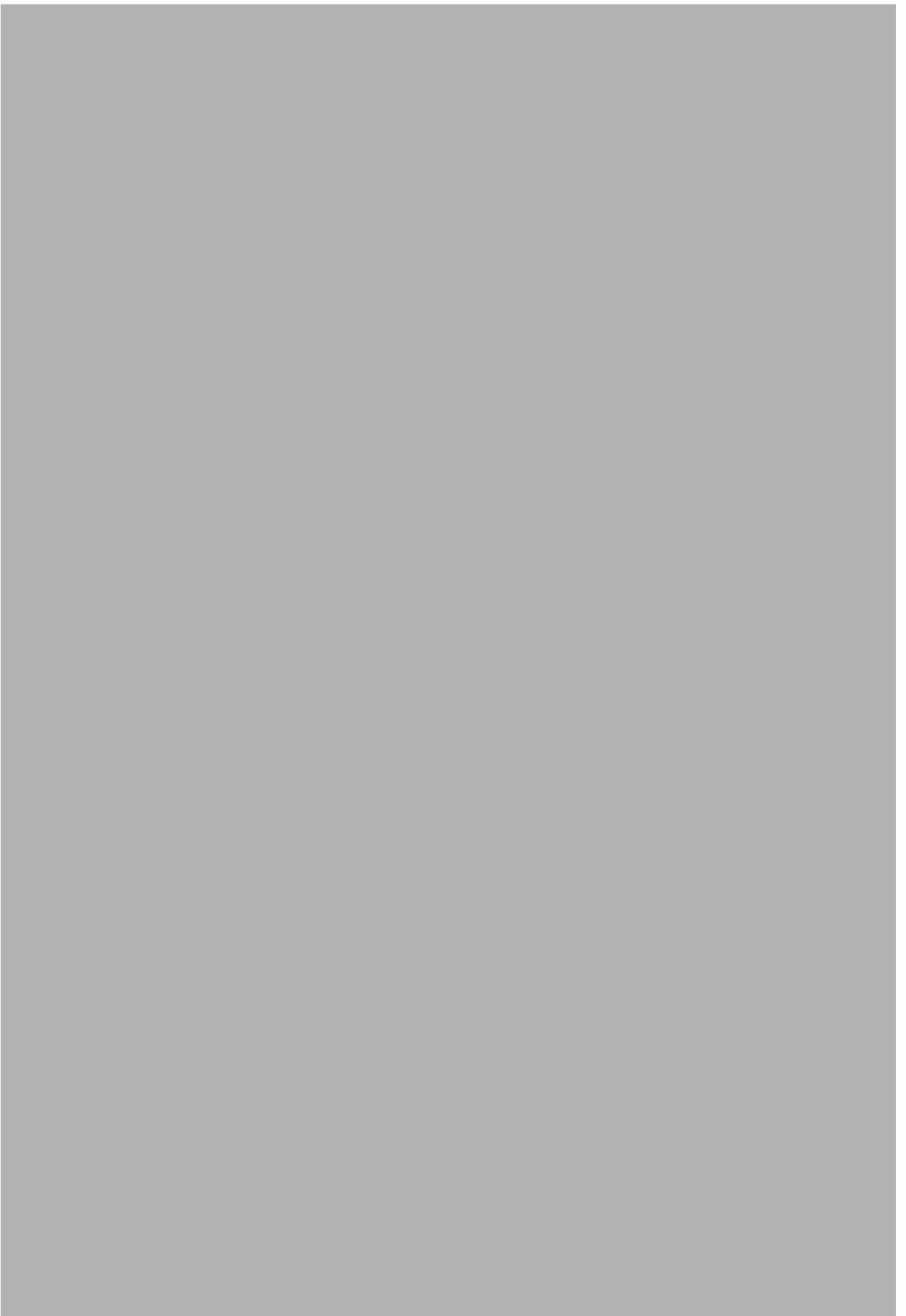
I nämndens praxis under 2000-talet kan man se några förtydliganden i förhållande till tidigare. Nämnden har i ett fall valt att avskilja en student på grund av risk för *psykisk* skada på en person. I samma ärende valde nämnden att enbart avskilja studenten från utbildningen vid en avdelning inom ett universitet, vilket inte heller det gjorts tidigare. I ytterligare ett ärende valde nämnden att avskilja en person från utbildningen vid ett lärosäte.

Enligt förordningen om avskiljande av studenter kan en student som avskilts ansöka om omprövning av beslutet först två år efter det ursprungliga beslutet att avskilja honom eller henne. Det är dock inte ovanligt att samma personer återkommer flera gånger och begär omprövning. Här har dock nämnden slagit fast att det måste gå två år även mellan omprövningstillfällena.

Frågorna om avskiljande har varit aktuella i debatten under de senaste åren. Högskoleverket har behandlat frågorna i två rapporter. Den ena rapporten, som har redovisats i kapitel 2, behandlade frågan om avbrytande av praktiken för studenter som gör allvarliga misstag under praktiken, men där förutsättningarna för att avskilja studenterna inte uppfylls. Den andra rapporten var en redovisning av ett regeringsuppdrag där Högskoleverket skulle utreda vissa frågor om antagning och avskiljande. Högskoleverket lämnade sin redovisning i rapporten *Allvarlig brottslighet som hinder mot att genomgå högskoleutbildning* (2009:20 R). Senast har Justitiekanslern uppmärksammat frågorna och i ett beslut den 8 augusti 2011 (dnr 2788-09-40) anfört bl.a. att bestämmelserna om antagning och avskiljande av studenter i stället borde bli föremål för en mera heltäckande utredning. Regeringen har ännu inte tagit ställning till frågan. Om en sådan utredning

genomförs anser nämnden att det bör ingå i utredningen att undersöka om nämnden ska ges möjlighet att besluta om tvångsåtgärder då studenter vägrar låta sig undersökas av läkare. Den anvisade läkaren bör också få möjlighet att ställa krav på provtagning för alkohol och narkotika. Nämnden anser att det även bör övervägas om studenten ska få rätt till juridiskt biträde på det allmännas bekostnad.





Bilaga

Exemplen Norge och Finland

Högskolans avskiljandenämnd har få motsvarigheter i andra länder. Frågan om hur man hanterar studenter som kan utgöra en fara under utbildningen har lösts på olika sätt, beroende på utformningen av respektive lands rättssystem och hur den högre utbildningen är organiserad.

Som en jämförelse redovisas i det följande situationen i Norge och Finland. Informationen har inhämtats via officiella webbplatser, men också genom samtal med några universitetsjurister som deltog i Nordiska universitetsadministratörssamarbetets (NUAS) konferens för jurister och internrevisorer 2011.

Norge

Den norska universitets- och högskolelagen, lov om universiteter og høyskoler, (LOV 2005-04-01 nr 15) innehåller bestämmelser om s.k. *bortvisning* respektive *utestenging* av studenter.

Enligt 4–8 § denna lag kan en student som trots skriftlig varning upprepade gånger uppträder på ett sätt som är gravt störande för medstudenter eller verksamheten vid universitetet, *bortvises* (här närmast ”avstängas”) från bestämda *områden* vid universitetet i upp till ett år. Om en student inte respekterar en sådan avstängning kan studenten komma ifråga för *utestenging* (här närmast ”utestängning”) från studierna i upp till ett år. Ett beslut om *bortvisning* är avsett att vara mildare och mer nyanserat medel än en fullständig *utestenging* från universitetet.

Enligt samma bestämmelse kan också en student *utestenges* från studierna i upp till tre år om denne uppträtt på ett så grovt klandervärt sätt att det har skapat fara för liv och hälsa för patienter, klienter, daghemsbarn, elever eller andra som studenten har att göra med som ett led i klinisk undervisning eller praktik. Detsamma gäller om studenten gjort sig skyldig till grovt brott mot tystnadsplikt eller annat grovt olämpligt uppträdande.

Beslut om *bortvisning* och *utestenging* ska enligt 4–8 §§ fattas av universitetets styrelse. För att styrelsen ska kunna besluta detta måste beslutet fattas med två tredjedels majoritet. Studenten kan överklaga styrelsens

beslut till regeringen (departementet) eller en särskild överklagandeinstans som regeringen beslutat om.

Enligt samma bestämmelse har också studenten rätt att få biträde av en advokat eller något annat ombud i ärenden om *bortvisning* eller *utestenging*. I vissa fall redan från det att varningen har getts i ärenden om *bortvisning*. Kostnaden täcks av lärosätet.

Det finns också i regler om *utestenging grunnet straffbare forhold* i 4–9 §§ lov om universiteter og høyskoler och i 6 kap. forskrift 10. okt. 2005 nr 1191 om opptak til universiteter og høyskoler. Dessa regler innebär i huvudsak att sökande till vissa angivna utbildningar måste lämna en ”*politiattest*” (motsvarigheten till utdrag ur belastningsregister och misstankeregister). Enligt lagen avses studier där studenten kommer i kontakt med patienter, klienter, förskolebarn, elever eller andra som studenten har att göra med som ett led i klinisk undervisning eller praktik. Det gäller främst lärarutbildningar och vårdutbildningar. Vilka brott som ska anges i politiattesten varierar beroende på utbildning. Sökande som har anteckningar i politiattesten som är av betydelse för den sökta utbildningen, ska visa upp den för lärosätet innan tidsfristen för att acceptera den erbjudna utbildningsplatsen har gått ut. Sökande som inte har sådana anteckningar ska visa upp politiattesten senast vid utbildningsstarten. De senare ska också bekräfta att de inte har anteckningar i politiattesten som är relevanta vid antagning till utbildningen (*egenerklæring*).

Under utbildningen ska studenterna på de aktuella utbildningarna visa upp en ny politiattest tre år efter utbildningsstarten, om det återstår att genomgå klinisk undervisning eller praktik i utbildningen.

Den som inte lämnar *politiattest* eller *egenerklæring*, eller ger en oriktig *egenerklæring*, har inte rätt att delta i klinisk undervisning eller i praktik. Följden av detta blir att studenten inte kan få bevis om fullgjord kurs eller utbildning.

En nationell nämnd (Nasjonalt nemnd for politiattestsaker) avgör, efter yttrande från lärosätet om studenten ska nekas rätten att delta i klinisk undervisning eller praktik.

Finland

Finland genomför den 1 januari 2012 lagändringar i syfte är att förbättra säkerheten inom utbildningen och i arbetslivet genom att utöka utbildningsanordnarnas och högskolornas urval av metoder att ingripa i olämplighets- och säkerhetsfrågor som hänför sig till en studerande. Avsikten är,

som framgår av propositionen (RP 164/201 rd) och information på Undervisnings- och kulturdepartementets webbplats, att förbättra säkerheten för patienter och kunder, förbättra trafiksäkerheten, skydda minderåriga, förbättra säkerheten inom studie- och arbetsgemenskaper samt enskilda studerandes rättsskydd.

Tillägget i 43 a § universitetslagen (558/2009) genom lagen (954/2011) om ändring av universitetslagen, innebär att bestämmelserna om antagning av studerande kommer att preciseras och en person kan förvägras att bli antagen till vissa slags studier, om han eller hon på grund av sitt hälsotillstånd eller sin funktionsförmåga inte är lämplig för vissa praktiska uppgifter, inlärning i arbetet eller praktik, under förutsättning att detta hinder inte kan undanröjas med rimliga åtgärder.

Vidare kan studierätten dras in när det gäller studier som är förbundna med minderårigas säkerhet, patient- eller kundsäkerhet eller säkerheten i trafiken, om den studerande i sina studier upprepade eller allvarligt äventyrat en annan persons hälsa eller säkerhet. Studierätten kan också dras in på grund av att den studerandes hälsotillstånd eller funktionsförmåga inte uppfyller de villkor som gäller för att bli antagen som studerande. Möjligheten att dra in studierätten avses närmast gälla vissa studier inom social- och hälsovårdsområdet, det humanistiska och pedagogiska området samt inom teknik- och hälsovårdsbranschen.

Om studierna i väsentlig utsträckning förutsätter arbete bland minderåriga, ska studierätten även kunna dras in om den studerande har dömts till straff för en sedlighetssärnande gärning, sexualbrott, ett grovt brott mot liv eller hälsa eller till ett narkotikabrott som inte är ringa. Den studerande ska vara skyldig att på begäran visa upp ett utdrag ur straffregistret.

Innan beslut om indragning av studierätten fattas, ska den studerande vid behov uppmanas kontakta studerandehälsovården och man ska tillsammans med den studerande utreda hans eller hennes möjligheter att söka sig till någon annan utbildning.


Den studerande föreslås ha möjlighet att ansöka om att studierätten återställs, om studierätten indragits på grund av hans eller hennes hälsotillstånd eller funktionsförmåga. Ett villkor för återställande av studierätten är, att den studerande kan påvisa att det inte längre föreligger skäl för indragningen.

Första instans i överklagandeprocessen utgörs av en riksomfattande rättsskyddsnämnd för studerande (*ändringsinstans*). Avsikten med den nya ändringsinstansen är särskilt att säkra att det utformas en enhetlig praxis för


hur lagen tillämpas på de fall som uppstår. Antalet ärenden förväntas bli litet.

Vidare ska de disciplinära bestämmelserna preciseras så att våldsamt eller hotfullt beteende kan leda till disciplinära påföljder. En studerande som betar sig våldsamt eller hotfullt ska kunna tilldelas en skriftlig varning. Därtill ska en studerande som betar sig störande, våldsamt eller hotfullt eller som äventyrar en annans liv eller hälsa även kunna avlägsnas ur klassrummet och förvägras rätt att delta i undervisningen för högst tre dagar.

Utbildningsanordnaren eller högskolan får också befogenhet att förpliktiga en studerande att uppvisa intyg över narkotikatest, om den studerande misstänks vara narkotikapåverkad under praktiska uppgifter som hänför sig till studierna, under inläring i arbetet eller praktik. Vägran att uppvisa intyg över narkotikatest, liksom ett positivt testresultat, ska leda till disciplinära påföljder (43 d §).



Högskolans avskiljandenämnd, som inrättades 1988, prövar frågor om avskiljande av studenter från högskoleutbildning. Avskiljandenämnden tar upp sådana frågor endast efter skriftlig anmälan från rektor vid berört universitet eller vid berörd högskola.



Läs mer på vår webbplats www.han.se.